

מעדני אשר

שאלות והקירות בענייני פרשת השבוע

י"ד ע"י מוכן "מעדני אשר" בית שמש

לעילוי נשמת האבדק הרב אשר מאיר ז"ל
בן ידידינו הרה"ג עזריאל ברוך אהרנבוץ שליט"א
נ.ל.ב.ע. ל' חשוון תשפ"ג

פרשת מצורע - שבת הגדול

שנת תשפ"ד

שנת 21

לממלכת התורה

מעדני אשר

גליון תתקצ"ג

מדוע בקורות נקבות אין מתענות הרי גם הם ניצולו ממיטה במכת בכורות?

קימ"ל אור"ח סימן ת"ע סעיף א' הבכורות מתענים בערב פסח, בין בכור מאב בין בכור מאם, ויש מי שאומר שאפילו נקבה בכורה מתענה.

וכתב על זה הרמ"א בהג"ה ואין המנהג כן.

יש להקשות: מדוע אין הנקיבות מתענות הרי כל הטעם של התענית לזכר שניצלו ממכת בכורות א"כ הנקבות שניצלו מדוע אין מתענות, כך מקשה הגר"א סימן ת"ע, וכן שולחן ערוך הרב.

איכא כמה תרוצים

א. ראשית דבר יש לברר, האם בכורות נקיבות של המצרים מתו, דהנה במדרש **רבה** שמות פרשה ט"ו סימן י"ב איתא שה תמים זכר, על שם שהוא הרג בכורי מצרים, וחס על בכורי ישראל, הנה מהמדרש הזה משמע שרק זכרים מתו, לפי הנ"ל אתי שפיר מדוע אין הנקיבות מתענות דהרי להם לא נעשה נס דהרי גם המצירות לא מתו.

וכתב בחידושי הרש"ש שם: משמע מאכן שלא נהרגו אלא בכורים זכרים ולא נקבות, אבל חולק המדרש הזה על הפסיקתא שאומר שגם בכורות נקבות מתו, וכן הוא במדרש רבה דאיתא במדרש שמות רבה פרשה י"ח סימן ג' ויך כל בכור במצרים, ראשית אונים באהלי חם, שאפילו נקבות בכורות מתו, חוץ מבתיה בת פרעה, שנמצא לה פרקליט טוב, וזה הוא משה שנאמר בו ותרא אותו כי טוב הוא, חזינן דהמדרש סבירא ליה דאף הנקבות מתו, א"כ לפי המדרש הנ"ל קשה מדוע אין הנקיבות מתענות.

ב. לפי שלא נתנה התורה קדושת בכורה לנקבות, שהרי אין מצות פדיון הבן לכן אין מתענות, כך כתב בבאורי הגר"א סימן ת"ע, וראה עוד בספר ישועות יעקב סימן ת"ע סק"ד

וכן כתב בערך השולחן אורח חיים הלכות פסח סימן תע סעיף ג' וז"ל דודאי במצרים גם הן נהרגו במכות בכורות, וראיה דבמדרש אומר דבתייה בת פרעה נצלה בזכות משה, אלמא דגם בנקבות היתה מכת בכורות ומ"מ אין המנהג כן מטעם דבנקבות לא צוה הקב"ה לקדשן רק הזכרים

ג. כיון שעיקר תענית הבכורות אינו אלא מנהג לא נהגו להחמיר כל כך מפני שעיקר ההתראה והמכה הכתובה בתורה בפירוש לא היתה אלא על הבכורים הזכרים, כך כתב בשולחן ערוך הרב אורח חיים הלכות פסח סימן ת"ע.

בכור ששכח ואכל בערב פסח לפני ששמע סיום האם מותר לו להמשיך ולאכול כל היום בלא סיום?

יש לחקור בכור ששכח ואכל בערב פסח לפני ששמע סיום האם מותר לו להמשיך ולאכול כל היום בלא סיום

מעדני אשר: נראה ע"פ מה שהקשה בשו"ת ארץ צבי אור"ח חלק ב' סימן ע"ט מדוע בכור העושה סיום בערב פסח מותר לאכול כל היום של ערב פסח, משא"כ העושה סיום בתשעת הימים אינו מותר לאכול בשר רק באותה סעודה, ותיירץ דבשבוע שחל בתשעה באב האיסור על עצם אכילה לכך אסור אחרי הסעודת מצוה, משא"כ בתענית בכורים אין איסור אכילה מצד עצמה רק תענית זכר לבכורים, א"כ כיון שאכל כבר לא קיים התענית, משא"כ בשאר תענית להרבה שיטות אף שאכל חייב להתענות דיש ב' ענינים א' תענית ב' איסור אכילה, א"כ לפי זה לגבי נידון דידן כיון שאכל בלא סיום מותר להמשיך לאכול.

גליון זה נודב ע"י ידידינו

הנגיד הנכבד

הרב יצחק משה צימרמן שליט"א לונדון

בעל מהדורות מעדני אשר

מעדני אשר חלק ה' עה"ת – מעדני אשר הלכות שבת

לעילוי נשמת אמו

ה"ה מרת שרה חנה בת יהודה לייב ע"ה

נפטרה י"ג ניסן תש"פ

ת.נ.צ.ב.ה

מדוע קבעו תענית בערב פסח לבכורים הרי היה צריך לקבוע יום שמחה זכר לנס ההצלה?

איתא בטור אורח חיים הלכות פסח סימן ת"ע גרסינן במסכת סופרים הבכורות מתענין בערב פסח, והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות.

יש להקשות: מדוע קבעו תענית זכר לנס הצלת הבכורות, וכי לא היה מתאים יותר לציין את נס ההצלה ע"י שמחה ויום טוב דוגמת פורים שקבעו ימי משתה ושמחה זכר להצלה, כך מקשה בשו"ת זכרון יהודה אור"ח סימן קל"ג, וכן במקראי קודש פסח חלק ב' סימן כ"ב, וכן בשו"ת יען יוסף אורח חיים סימן ר"ג, וכן בשו"ת אור לציון חלק ב' פרק י"ב.

איכא כמה תרוצים

א. עיקר טעם התענית הוא, זכר לתענית שהתענו הבכורות בערב פסח במצרים, כי מסתמא כשאמר משה רבינו לישראל ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד הבוקר בפרשתו י"ב כ"ב בודאי התענו בכורי ישראל כדי שיזכו להינצל מנגף המשחית, ואף שהובטח להם ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף, מכל מקום עדיין היו צריכים לרחמי שמים ובודאי התענו, וכמו שהוזכר גם בדברי רבינו יונה ברכות ב' ע"ב בדפי הר"ף וז"ל שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדין ומתפללין לבורא לקיים דברו ושלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום החטא, ולכן גם כיום מתענים בכורי ישראל זכר לתענית הבכורות במצרים, וכדוגמת תענית אסתר שמתענים זכר לתענית שהתענו אז בעת צרתם, כמו שכתב הרא"ש מגילה פרק א' י"ג זמן קהלה לכל היא, שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים, א"כ אפשר דזה כונת הטור שעושים זכר לנס שניצולו ממכת בכורות דהיינו זכרון לאותה תענית שהתענו הבכורות בזמנו, כך תירץ בשו"ת זכרון יהודה אור"ח סימן קל"ג, מובא במקראי קודש פסח חלק ב' סימן כ"ב.

וכבר קדמו בחידושי זה החתם סופר פסחים ק"ח ע"א טעם תענית בכורים נראה לכוון תענית אסתר שנהגו מפני שקבלה בלידתו שבימים מלחמת עמלק התענו אבותינו ואנו נוהגים כן אחריהם לעולם, כן נראה שבלי ספק בערב פסח מצרים התענו הבכורים שלא ימותו בלילה בעונם עם המצרים וכל אב התענה בשביל בנו הקטן שלא יענש בשביל עון אביו, ואנו נוהגים כן אחריהם לעולם.

לפי זה יש ליישב: מה שהקשה הבכרי יוסף אור"ח סימן ת"ע סק"ד מדוע מתענים הבכורים בערב פסח, הרי הנס היה בט"ו בלילה והיה צריך להתענות בפסח בלילה, ותיירץ דביו"ט לא היו רוצים לקבוע תענית, אבל לפי הנ"ל אתי שפיר בפשטות דהרי כל הזכר שאנו עושים הוא זכר לתענית שהם עשו כדי להינצל מהמיתה וזה היה בערב יו"ט, לכן הבכורים מתענים בערב פסח, כך כתב במקראי קודש פסח חלק ב' סימן כ"ב להגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל רבה של ירושלים.

ג. ע"פ מה דאיתא במדרש שמות רבה פ"א אות ז' דהיה קטרוג על ישראל ביציאת מצרים מה נשתנו אלו מאלו הללו עובדי עבודה זרה וכו', והוצרכו ישראל לתגבורת של מדת הרחמים, וכן היה גם בשעת מכות בכורות, אף שאינו מפורש אבל הוא דבר הלמד מענינו דאמר הכתוב שם י"ב כ"ז אשר פסח על בתי בני ישראל וגו' ואת בתינו הציל, מכלל דהיה קטרוג עליהם אם להנצל, דאל"כ לא היה נקרא בשם הצלה, וכל ענין שנעשה לכלל ישראל בימים קדמונים מתעורר כל שנה כידוע מקדושים, ואולי קודם התעוררות הגאולה שבליל התקדש חג ג'כ יש חשש התעוררות קטרוג כעין שהיה אז, על כן מתענין הבכורים לפעול תגבורת מדת הרחמים כעין שהיה אז לבכורים שלא שלט עליהם מדת הדין, כך תירץ בשו"ת יען יוסף אורח חיים סימן ר"י.

ג. יש לומר שכיון שמי שעושים לו נס מנכין לו מזכויותיו כמבואר בגמ' שבת י"ב ע"א לכן הבכורות שנעשה להם נס מיוחד, מתענים כנגד מיעוט הזכויות, כך תירץ בספר אור לציון חלק ב' פרק י"ב.

והגה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב זצוק"ל אמר שגילו לו מן השמים שיש טעות סופר במסכת סופרים וצריך לומר שהבכורים מתענגים ויש לזה מקור בגמ' ירושלמי פסחים פרק י' הלכה א' כן הובא בספר פאר יצחק דף צ"ג ובספר פאר יוסף בתוספת מנהגי זידיטשוב.

ובספר הליכות שלמה על תג הפסח מהתנ"ך זצ"ל כתב עוד טעם מדוע צמים הבכורים בערב פסח: משום שעבודת בית המקדש בתחילה היו צריכים לעשות הבכורים ובגלל חטא העגל נלקח מהם העבודה ונתנה ללוים, וביום י"ד ניסן מידי שנה בגולה שכלל ישראל עלו לרגל והביאו קרבן פסח ושאר קרבנות נזכרו הבכורים שבעצם את העבודה הזאת הם היו צריכים לעשות רק נדחו בגלל חטא העגל ולכן עשו תשובה וצמו ואח"כ שראו שהצום מקשה עליהם חיזקו את עצמם ע"י תורה ועשו סיום.

משיב בהלכה



מה הטעם למנהג ללבוש קיטל בליל הסדר?

כתב הטורי זהב סימן תע"ב ס"ק ג' בקהילות אשכנז נהוג ללבוש בגד לבן קיטל בליל הסדר

איכא כמה טעמים למנהג זה

א. לפי שהוא דרך חירות, כך כתב הט"ז שם
ב. כדי שלא תזוח דעתו של אדם עליו מחמת השמחה, לכן יש ללבוש בגד לבן שהוא בגד של מתים, כך כתב הט"ז שם.
יש להקשות על טעם זה: א"כ מדוע אין לובשים קיטל בכל החגים שיש בהם שמחה כדי שלא תזוח דעתו עליו, מעדני אשר.
נראה לתרץ: דדוקא בחג הפסח דאיכא שמחה ביחד עם חירות שני כאלו דברים חששו לשמא תזוח דעתו, משא"כ בשאר ימים טובים דיש רק שמחה
ג. סדר ליל פסח, על המצוות הנוהגות בו, נחשב כעבודת הקודש ביום הכיפורים, ולכן יש ללבוש בגד לבן כדוגמת הכהן הגדול ביום הכיפורים, כך כתב בהגדת דברי נגידים, וראה מקראי קודש ח"ב עמוד קפ"ג

ד. על שם מה שכתוב בפסוק **זכור** ה' **"ויהי שם לגוי גדול"**, ודרשו חז"ל הגדה של פסח **"מלמד שהיו ישראל מצויינים שם"**, כלומר שהיו לבושים בגדי לבן כמלאכי השרת, ולכן ישראל מצויינים עצמם בלילה זה בבגד לבן, כך כתב בהגדת מנחת אהרן, אות א', וכן כתב באמרי פנחס אות תע"ט.

ה. לובשים בגד לבן בליל פסח, לפי שאין חשש חמץ על בגד זה, שהרי אין לובשים אותו כל השנה, רק ביום הכיפורים האסור באכילה, כך כתב קהלת שלמה להר"ש שטנצל.
ו. בפסח יצאו ישראל ממ"ט שערי טומאה, ופסקה זוהמת טומאתם, ולכן לובשים לבנים בליל פסח, כדוגמת האשה הלובשת לבנים לאחר שפסקה זוהמת נידתה, כך כתב בתורת אמת פסח תרס"ה, ליל שני דף כ"ה א'
ז. משום דכתבי ויהי שם לגוי גדול, והלילה הזה מוכרח להורות לבנים לחנכם ולחמכם בדרך ה', והתורה גילתה לנו את גדול החיוב המוטל עלינו לצוות את בניו אחריו לשמור את דרך ה', ולמען השמר מחשש שיתעצל בדבר זרזהו בזכרון זה כי למענו יעשה ולטובתו, לעת יבא יומו, יום האחרון ויהיה נצרך לבניו, כך כתב בחתן סופר.

ח. נהוג ללבוש בזמן אכילת הפסח בגדי פשתן לבנים, שהוא בגד חשוב בו עומדים לפני המלך, וכזכר לקרבן פסח אנו לובשים בגדי לבן, כך כתב הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל.

ט. אכילת פסח הוא בגדר משלחן גבוה קאכיל, ויש לאכול את הפסח באימה וביראה כמו בשעת תפילה, וכמי שאוכל על שלחן המלך שאינו לובש בגד אכילה כמו שלובש בביתו, ומזה הטעם התקינו להפסיק באמצע ההלל כדי ללמדנו שגם האכילה היא מצוה, כך כתב הנצי"ב בהקדמה להגדה שלו אמרי פנחס.

י. על פי המבואר בזהר הקדוש בריעי מחימנא פרשת בא שאמורים לפני "הא חמא עניא" דבליל פסח שולח הקב"ה את כל הפמליא של מעלה, שיבואו לראות איך ישראל עורכים את הסדר בקדושה ובטהרה, והנה ידוע כי המלאכים לובשים בגדי לבן, כמו שכתב הרמ"א א"א אורח סימן תר"י סעיף ד' **"יש שכתבו שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום כיפור דוגמת מלאכי השרת, וכן נהגין ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי"**. הנה כי כן מכיון שהמלאכים הקדושים באים לביתנו, אנו לובשים בגדי לבן שהם בגדי מלאכים, כדי להשתוות אל המלאכים הבאים אלינו, כך כתב באמרי פנחס.

יא. הסדר מיוסד על שאלת הבנים, ומבואר בגמרא מ"ק י"ז אם הרב דומה למלך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, לכן לובש האב לבנים להתדמות אל המלאכים, כך כתבו האחרונים.

יב. ע"פ מה דאמרינן בגמ' המובא לעיל בדגדים שבישל בהם לרבו אל ימוזג בהם כוס לרבו, א"כ לילות השנה לגבי ליל פסח הויא ליה כאילו בגדים שלבש בעת בישול דלגבי קדושת ומעלת ליל הסדר ימות השנה הויא פחות חשוב לכן נהגו ללבוש הקיטל, כך כתב בהגדת הלל נרצה ע"מ י"ג.

האם מותר ליטול קיטל ללא רשות הבעלים משום ניחא ליה או דילמא דאינו מצוה ממש?

יש לחקור האם מותר לראובן ליטול את הקיטל של שמעון המונח אצלו, מבלי לקבל רשות מפורשת מהבעלים כמו שמותר ליטול טלית בלא רשות ניחא ליה לאינש ליעבד מצוה בממוניה או דילמא קיטל אינו מצוה ממש שיהא שייך לומר בזה ניחא ליה לאינש ליעבד מצוה בממוניה

הנה בספר קרבן פסח סימן תע"ד ד' נסתפק בשאלה הנ"ל האם דומה לטלית דמותר ליטול בלי רשות כמבואר בשו"ע אורח סימן י"ד משום דאמרינן ניחא ליה לאינש לקיים מצוה בממוניה, וכיון דמבואר בט"ז סימן כ"א סק"ג דאסור לילך לבית הכסא בקיטל, מפני שהוא בגד מיוחד למצוה להתפלל בו אין לשמש בו תשמיש בזיון, דוגמא לדבר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים דרשינן גדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימוזג בהם את הכוס וק"ו להאי מילתא שמיחד לדבר קדושה דוקא, חזינן דאף קיטל הוי בגד של מצוה, וא"כ אולי דומה לטלית ומותר ליטלו בלי רשות.

ומסיק הקרבן פסח: דמותר ליטולו בלי רשות בעלים, ואין לומר דאין ליטלו כיון שעשוי להתלכלך, דזה אינו, דע"י כביסה הוא חוזר לקדמותו, ואין בזה הפסד לבעלים כלל בזה מה שיחזור ויכבסנו, ואם יודע שהקטן שלו ישאל אותו למה לובש קיטל, אולי יטול דהרי הרבה שנויים עושים כדי שישאלו התינוקות וכמבואר בגמ' פסחים ק"ט ע"א כדי שלא ישנו הקטנים וישאלו.

וכן בשו"ת האלף לך שלמה אורח חיים סימן ח' להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל כתב נשאלתי מי שיש לו קיטל במשכון מאחד אם מותר להשאילו לאחר בלא דעת הלוה.
ומסיק: נראה דמותר כיון דמפורש בשו"ע אורח סימן י"ד דמותר ליטול טלית של חברו שלא מדעתו מכה דניחא ליה לקיים מצוה בממוניה וא"כ ה"נ כיון דמפורש בט"ז דאין לילך בקיטל לבית הכסא כיון דנעשה מיוחד למצוה להתפלל בו אין לשמש בו תשמיש בזיון עיין שם וא"כ כיון דהוי בגד של מצוה הדר דומה לטלית דאמרינן דניחא ליה לקיים מצוה בממוני' ומותר ליטלו שלא מדעתו כיון דמדמהו הט"ז לטלית לענין זה דאין לילך בו לבה"כ לתשמיש בזיון ה"ה נמי דדומה בזה לטלית דמותר ליטלו בלא דעת חברו לכן ממילא מותר המלוה להשאילו בלא דעת הלוה, ואין לומר דעשוי להתלכלך זה אינו דאפשר ע"י כביסה הוא חוזר לקדמותו ואין בזה הפסד להבעלים כלל בזה מה שיחזור ויכבסנו.

מדרוך זה נדבך תערך ע"י ידידתי ר' מרדכי זיסקינד הגר שליט"א - מנהגן משיב בהלכה שיען וידיעת ההלכה | כל ההלכות הם מושרע ומשנה ברורה

שאלות היכי תמצוי בעניני חג הפסח

א. היכי תמצוי שבלייל הסדר צריך לשנות את סימני הסדר ולעשות 'יחץ' לפני 'קדש'?

ב. היכי תמצוי מצה שמורה שנעשה כדין לשם מצה (לא לחמי תודה או לחם הפנים או שאר מנחות) ומותר לאכלה, ובכל אופן אין יוצאים בו ידי חובת מצה?

ג. היכי תמצוי שאדם נדר לא לאכול מצה כמה לילות וביניהם ליל א' דפסח ואע"פ דהוי כולל לא חל הנדר ומחויב באכילת מצה?

ד. היכי תמצוי מצוה בפסח שלא בירכו עליה שחינו?

ה. היכי תמצוי שסופר העומר בזמן הנכון ומזכיר יומי ושבועי ומתכוין לצאת ואפ"ה אינו יוצא ידי חובה?

ו. היכי תמצוי איש שקיבל מצה מחבירו על מנת שיקיים בה מצות מצה ולא יוצא ידי חובתו?

ז. היכי תמצוי שאוכל מצה ואינו יכול לברך על אכילת מצה?

ח. היכי תמצוי דבר שבדרך כלל ברכתו מזוונות, ויוצא בו ידי חובת מצה בפסח לכתחילה לכולי עלמא.

ט. היכי תמצוי יהודי עומד בפתח העזרה, הוא טהור והציבור טהור והקרבתו כשר ואינו רשאי להכנס עימו להקריבו?

י. היכי תמצוי שאף במקום שנהגו שלא לאכול בשר צלוי בליל הסדר, יהיה מותר לאכול בשר שצלו אותו?

כללי השתתפות

1. כל תשובה נכונה, אפילו לשאלה אחת תזכה את השולח להיכנס להגרלה, יהיה הגרלה על שני פרסים ע"ס 500 ₪.
2. כל תשובה נכונה על כל שאלה, הינה זכות נוספת להשתתף בהגרלה, כך שכל מי שישלח יותר תשובות לכל השאלות מגדיל את סיכויי בהגרלה.
3. כל חודש, בראש חודש תערך הגרלה בין כל השולחים, הזוכה ייבדקו תשובותיו, יתקבלו אך ורק תשובות מפורטות.
4. ניתן לשלוח כל שבוע את התשובות של אותו שבוע, או עד ראש חודש.
5. שימו לב חשוב מאוד: קבלת התשובות הינה אך ורק לפקס מערכת משיב בהלכה 0775558617 או במייל meir.s1000@gmail.com נא לציין בתחילת המכתב על כמה שאלות השיבו, וכמ"כ שם מלא, כולל/י ישיבה. ועיר וטלפון וכמ"כ נא לציין על איזה פרשה השיבו. (לברורים ופרטים נוספים בטלפון 0533154010 בשעות הערב בין 8:00-9:00 בלבד). השולחים בכתב יד, בפקס, להקפיד על כתב ברור וקריא שיהיה ברור לאחר משלוח הפקס. כתב לא ברור לא יכנס להגרלה. - יש עדיפות לשלוח התשובות מוקדם במייל כי כך זה ייכנס בעזרה"י לספר שיצא לאור בעתיד בל"ג.

גליון זה נודב לעילוי נשמת
זקנתי האשה החשובה
מרת חיה טובא שוורץ ע"ה
בת הרב חיים יעקב קאפיל ע"ה
נפטרה י"ד ניסן תשכ"ו
ת.נ.צ.ב.ה